

Sengoku i samuraji: početak kraja?

Špiranec, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:027450>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Martina Špiranec

**SENGOKU I SAMURAJI: POČETAK
KRAJA?**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

Martina Špiranec

**SENGOKU I SAMURAJI: POČETAK
KRAJA?**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Jukić Vidas

Zagreb, 2023.

Sadržaj

Uvod	1
1. Najava rata. Go Daigo, Askihaga Takauji i uspostava novog šogunata.....	2
2. Prema snažnom šogunatu: uloga ujedinitelja Japana	4
2. 1. Oda Nobunaga (1534.-1582.).....	5
2. 2. Toyotomi Hideyoshi (1536.-1598.).....	6
2. 3. Tokugawa Ieyasu (1543.-1616.).....	8
3. Samuraji.....	10
4. Europljani, kršćanstvo i samuraji	16
Zaključak	19
Popis literature.....	21

Uvod

Oninski rat obilježio je početak stogodišnjeg razdoblja (1467.-1603.) koje se u japanskoj historiografiji naziva *Sengoku Jidai*- stoljećem ratova. Do rata je došlo kada se rasplamsao rodbinski sukob unutar klana Ashikaga. Naime, šogun Ashikaga Yoshimasa sa prijestolja je istupio 1464. godine te su se njegov brat i sin međusobno sukobili za šogunsku poziciju. Zbog podjela unutar same obitelji Ashikaga, do podjele na frakcije je došlo i među redovima šogunovih zamjenika, *shuga*. Jedna frakcija *shuga* opredjelila se za Yoshimasina brata, druga za sina te je sukob eskalirao i prelio se na centralni grad Kyoto koji je u tome razdoblju pretrpio strašna razaranja. Na koncu je pobjedu odnio Yoshimasin sin Yoshihisa i time je Oninski rat završen 1477. godine. Međutim to je bio samo početak podjela i nemira koji će uzdrmati Japan. Između ostaloga raspala se središnja vlast te institucija šoguna nakon rata neće uživati poštovanje i moć kao prije njega. Iz redova *shuga* koji su sudjelovali u Oninskom ratu izdići će se novi društveni sloj, *daimyoi*, vladari provincija koji će desetljećima pokretati manje ratove za osvajanje teritorija i vlasti. Najbolji primjer dezintegracije Japana u tom razdoblju je činjenica da se on tada sastojao od 68 provincija (od kojih je svaka imala lokalnog vladara) te 9 regija.¹ Tijekom razdoblja *Sengoku* uništeni su posljednji ostatci klasičnog sustava vlasti i kontrole nad bogatstvima, moći i religijom.² Cijeli ovaj period obilježen je političkim i socijalnim nemirima, stalnim ratovanjem između klanova te posljedično korigiranjem kompletne političke karte Japana.³ Kako bi uopće mogli ratovati, *daimyoi* su morali imati svoju vojsku čiju su srž činili odredi samuraja, ratnika koji su pratili strogi moralni kod i cijenili život gospodara više nego vlastiti. No, jesu li zapravo?

U ovom radu navesti ću temeljna obilježja *Sengoku* perioda, okolnosti koje su do njega dovele te iznijeti kratki pregled vladavine triju muškaraca čije je djelovanje dovelo do konačnog ujedinjenja zemlje. Također ću analizirati samuraje kao društvenu skupinu, njihov početak, djelovanje te opremu i oružje koje su koristili. U ovome radu želim pokazati da je *Sengoku* bilo

¹ Stephen Turnbull, *Essential Histories: War in Japan 1467-1615*. (Osprey Publishing, 2002.), 7.-8. i Danny Chaplin, *Sengoku Jidai. Nobunaga, Hideyoshi, and Ieyasu: Three Unifiers of Japan*. (CreateSpace Publishing, 2018), 25.-26.

² Ali El Baghdadi, "Društvo Japana u ranom novom vijeku". *Rostra : Časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru* 3 (2010), br. 3: 158.

³ Karlo Kimer, "Japan-Sengoku period". *Essehist : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti* 7 (2015), br 7: 56.

„zlatno doba“ samuraja, ali i to da je ono također označilo početak kraja te društvene skupine jer se uspostavom snažne centralizirane vlasti gubi potreba za „privatnom“, *daimyo* vojskom.

Pri pisanju rada koristila sam literaturu na hrvatskom i engleskom jeziku. Među korištenom literaturom nalazi se knjiga Božidara Pasarića *Kratka povijest Japana*, knjiga Conrada Totmana *Povijest Japana* te knjiga Filipa Grgića *Samuraji Katoličke crkve*. Pisane jasno i koncizno, one su mi pružile temeljne činjenice o zadanom razdoblju koje sam nadopunjavala podacima iz znanstvenih radova. Među tim radovima nalaze se dva rada Karla Kimera, “Meiđijeva restauracija u Japanu” i “Japan-Sengoku period”. Također sam koristila i rad Karla Fridaya, “The Way of Which Warriors? Bushidō and the Samurai in Historical Perspective”, te rad Marie Paole Culeddu, “The Evolution of the Ancient Way of the Warrior: From the Ancient Chronicles to the Tokugawa Period”. Ovi radovi pobliže opisuju koncept *bushida* te su ključni za njegovo shvaćanje kao i za shvaćanje stanja uma onodobnih ratnika. U referencama se također mogu pronaći i podatci iz drugog i trećeg volumena knjige *The Cambridge History of Japan* koju sam koristila za objašnjavanje pojmova vezanih uz srednjovjekovni i ranomoderni Japan.

Rad je strukturno podijeljen na četiri poglavlja. U prvome ću analizirati stanje i čimbenike koji su u konačnici doveli do izbijanja Oninskog rata i označili početak *Sengoku* perioda. U drugome poglavlju naglašavam važnost triju ujedinitelja Japana; Ode Nobunage, Toyotomija Hideyoshija i Ieyasua Tokugawe. Treće je poglavlje rezervirano za samuraje i posljedice koje su po samuraje imale odredbe donesene u vrijeme Meiji restauracije koje su označile i kraj društvene skupine koju su oni predstavljali. Na koncu, u četvrtom poglavlju navodim prve kontakte Europljana sa Japancima i djelovanje kršćanskih misionara u Japanu.

1. Najava rata. Go Daigo, Askihaga Takauji i uspostava novog šogunata

Nakon smrti cara Go-Sage 1272. godine u prijestolnici Kyotu povelu se borba za carsko prijestolje. Ona se vodila između starije i mlađe linije pokojnog cara, odnosno između predstavnika tzv. sjevernog i južnog dvora. Zbog ugroze od Mongola, koja je u to vrijeme prijetila zemlji, *bakufu* (vojna vlada Japana u razdoblju od 1192. do 1868. godine, predvođena

šogunom, šogunat)⁴ nije imao vremena ni volje za takve diskusije. Stoga su odredili smjenu careva svakih deset godina. Stariji car bi nakon navedenog roka abdicirao, a zamijenio bi ga mlađi car suprotne linije. To je bilo rješenje koje, zapravo, nije nikome odgovaralo jer u pitanju nije bila sama carska titula već i sva imovina i prihodi koji bi svakom smjenom mijenjali vlasnika. Godine 1318. red za nasljeđivanje došao je na predstavnika mlađe linije, Go-Daiga. Njegovo pravo ime je bilo Takaharu, ali je ime *Daigo* uzeo iz simboličkih razloga kako bi pokazao da je njegov uzor car Daigo koji je vladao za vrijeme ere Engi, kada je sva vlast bila čvrsto u rukama cara. On nije imao namjeru abdicirati nakon deset godina već je smatrao da je došlo vrijeme da se ukine *bakufu* i obnovi puna carska vlast. Tako je 1326. godine za nasljednika imenovao svog sina, a to je bila otvorena pljuska tadašnjem *bakufuu* u Kamakuri. Godine 1331. vlasti u Kamakuri doznale su da se protiv njih sprema urota u Kyotu te su tamo poslali odred od 3000 vojnika da uhvate cara i njegove suradnike. Go-Daigo, shvativši da će ga *bakufu* natjerati da se odrekne prijestolja, pobjegao je u samostan na planini Kasagi, ali je nedugo potom protjeran na otok Oki. Za to vrijeme, *bakufu* je na prijestolje instalirao predstavnika starije loze, cara Kogona. Go-Daigo se uz pomoć generala Ashikage Takaujija, koji se okrenuo protiv vlasti u Kamakuri, vratio u Kyoto u lipnju 1333. godine. Iste godine je osvojena Kamakura što je označilo kraj perioda u kojem je, od 1192. godine, taj grad bio sjedište *bakufua*.⁵

Vrativši se na vlast, Go-Daigo počeo je ostvarivati svoj cilj- obnovu apsolutne carske moći. Doduše, njegova reforma, nazvana Kenmu (1334.-1336.), nije mogla biti uspješna te je propala 1336. godine zbog sve većeg nezadovoljstva zemljoposjednika. Go-Daigo morao je pobjeći iz prijestolnice jer je Ashikaga Takauji ponovno promijenio stranu, okrenuvši se ovoga puta protiv cara. Go-Daigo osnovao je svoj vlastiti dvor u planinama Yoshino, južno od Nare, a Takauji je za cara u Kyotu postavio svog sina. U razdoblju od 1337. do 1392. Japan je tako imao dva cara, sve dok Takaujijevi nasljednici nisu eliminirali suparničku carsku liniju.⁶

Takauji je sebe proglasio šogunom 1338. godine, osnovavši tako novi, Ashikaga šogunat. Razdoblje toga šogunata još se naziva i razdobljem Muromachi, prema dijelu Kyota u kojemu je bilo glavno sjedište šogunske vlasti.⁷ Osnivači novoga režima pretežito su preuzeli sustav uprave od prethodnog, Kamakura *bakufua*. Međutim, dva su šogunata bila posve drugačija u

⁴ Szczepanski, *What Was the Bakufu?* Thought.co, 2020. Pristup ostvaren 27. 7. 2023. <https://www.thoughtco.com/what-was-the-bakufu-195322>

⁵ Božidar Pasarić, *Kratka povijest Japana* (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2010.), 103-105.

⁶ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 105-106.

⁷ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 106.

pogledu administracije, vojske i financija. Vazali šoguna u Kamakuri vladali su u suradnji sa carskim službenicima i zastupnicima vlasnika imanja *shōen* (sustav privatnih posjeda koji su postupno bili izuzeti od porezne vlasti i upravnog nadzora državnih službenika)⁸, a većina formalnog Ashikaga carstva bila je pod vlašću *daimyōa*. Vojnicima Kamakure zapovjedali su šogunski vazali, a većini vojnika iz Muromachi razdoblja zapovijedaju *daimyōi* koji su šogunovi saveznici pretežito zbog koristi. Kamakura se gotovo potpuno financirala od zemljišnog poreza, a prihodi Muromachija dolazili su od skromnih nameta koje su caru davali zemljoposjednici i svetišta te od mješavine domaće i inozemne trgovine.⁹

Do vremena kad je zadnji Ashikaga šogun bio prisiljen na abdikaciju 1573. godine, državu su već desetljećima potresala unutarnja previranja te su se urušavala stara savezništva. Aristokratske obitelji borile su se među sobom, a članovi klanova borili su se za vrhovništvo. Za neke manje obitelji, poput obitelji Oda iz provincije Owari, gotovo stalno stanje rata predstavljalo je priliku za stjecanje zemlje i moći. Za starije, aristokratske obitelji poput obitelji Takeda, takvo je stanje predstavljalo šansu za proširivanje njihove kontrole. Bilo je to razdoblje u kojem je red samuraja došao na svoje, jer nakon završetka ratovanja carska prijestolnica Kyoto nije bila ništa doli pozornica za cara koji je bio samo lutka u rukama Tokugawa šoguna i njegove militarističke vlade smještene u gradu Edo.¹⁰

2. Prema snažnom šogunatu: uloga ujedinitelja Japana

Početkom 16. stoljeća Japan nije iskazivao znakove ujedinjenja jer je svaki *daimyō* sebično nastojao očuvati svoje posjede i na svom teritoriju uspostaviti nezavisnu upravu. Iako su carski dvor i sjedište šogunske vlade u Kyotu bili bespomoćni, a njihov utjecaj gotovo zanemariv, kako kaže Pasarić: „...temeljna politička i dosta čvrsta struktura „na terenu“ je već postojala čekalo se samo nekoga tko će sve te „privatne“ državnice staviti pod jednu vlast.“¹¹ On nastavlja: „Mnogi feudalac, živeći u svome dvorcu-tvrđavi, o tome je razmišljao i vidio sebe kao vladara velike i moćne države, ali nijedan nije bio toliko snažan, ili vješt i odvažan, da započne tu

⁸ Kyōhei Ōyama, “Medieval shōen”. U: *The Cambridge History of Japan vol. 3: Medieval Japan*, ur: Kozo Yamamura, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 86.

⁹ Conrad Totman, *Povijest Japana* (Zagreb: Barbat, 2003.), 164.

¹⁰Anthony J. Bryant, Angus McBride. *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.* (London: Osprey Military, 1994), 2.

¹¹ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 123.

avanturu.¹² Međutim, kako teška vremena stvaraju snažne ljude, povijest je upamtila trojicu muškaraca koji će biti dovoljno snažni, vješti i odvažni da se otisnu u avanturu koja se drugima činila nemoguća: ujedinjavanje razjedinjenog Japana pod svojom vlašću.

2. 1. Oda Nobunaga (1534.-1582.)

Mladi ratnik Nobunaga iz klana Oda u pokrajini Owari do godine 1560. pobijedio je sve protivnike u toj pokrajini te je stao na čelo svoje obitelji kao jedini legitimni upravitelj pokrajine Owari-Kinai. Gotovo je neprestano ratovao sa ostalim *daimyoima* no uspio je poraziti sve rivale koji su mu stvarali probleme u ranijim godinama vladavine. Od tih rivala najviše se isticao Ishiyama Honganji, čiji su vazali okružili Nobunagin teritorij držeći ga tako u neprestanoj opasnosti od napada. Godine 1578. Nobunaga je nekoliko puta porazio Ishiyamu i njegove saveznike na moru, a neki od Ishiyaminih dotadašnjih saveznika svojevolumeno su prešli na Nobunaginu stranu. No to nije dotuklo Ishiyamu koji vođi klana Oda nastavlja praviti probleme do 1582. godine kada doživljava poraz. Pobjedom nad svojim najvećim protivnikom, Nobunaga je svoj utjecaj proširio na plodnu i rudama bogatu provinciju Kii u središtu zemlje.¹³

Kad govorimo o Nobunaginim vojnim dostignućima, moramo spomenuti bitku koja se odigrala u lipnju 1575. kod Nagashina. Ona je ostala upamćena kao prva bitka u kojoj je u Japanu korišteno vatreno oružje pristiglo s Europljanima, o čemu više u narednim poglavljima. Nobunaga je u tu bitku ušao kako bi pomogao svom savezniku Tokugawi Ieyasuu u sukobu protiv Takede Katsuyorija. Takeda je u napad krenuo sa četiri reda konjanika, na tradicionalan način. Stoga ne čudi da su ga Nobunagine snage, opremljene puškama arkebuzama, koštale cijele konjice. Ova Nobunagina pobjeda u Japanu se na samom mjestu bitke slavi i dan danas.¹⁴

Još za vrijeme rata sa Ishiyamom, Nobunaga je radio na učvršćivanju vlasti u područjima pod svojom kontrolom. Naredio je velikašima da poruše utvrde u svojim provincijama, ograničavajući im tako vlast. Želio je imati uvid u zemljišne knjige i biti upoznat s informacijama o urodu kako bi uskladio plaćanje poreza i dodjelu povlastica vazalima. Uvećao je prihode od trgovine na način da je ukinuo brojne, stoljećima stare carinske barijere, a hramovima je nametnuo plaćanje visokih poreza. Nakon što je osvojio provinciju Kii, njezinim

¹² Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 123.

¹³ El Baghdadi, "Društvo Japana u ranom novom vijeku", 162-163.

¹⁴ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 126-128.

je resursima mogao pripremati pohode na druge provincije, pa se, osvojivši veliki dio pokrajina Kaija, Shinana i Suruge, okrenuo osvajanju provincije Shikoku. Lokalnog *daimyō* Moriju potisnuo je na zapad otoka Honshu, malo po malo proširio svoj utjecaj na susjedna područja, pa odlučio da Moriju treba potpuno poraziti. Da povede napad na njega poslao je svojeg generala Akechija Mitsuhidea koji se okrenuo protiv svojeg gospodara. Odustao je od pohoda na Moriju, otputovao s većinom svoje vojske i u zasjedi ubio Nobunagu u jednom hramu u pokrajini Hokke.¹⁵

Oda Nobunaga bio je prva osoba koja je donijela red i mir u srednjem dijelu Japana. Zapamćen je kao odličan vojskovođa, prvi koji je u Japanu upotrijebio vatreno oružje pristiglo sa Europljanima. Ustrojio je odličnu logistiku kojom je povećao opseg kretanja i mogućnosti svoje vojske. Ratujući, koristio je sva dostupna sredstva, zastrašivao je i vršio nasilje, ali je znao i kada treba pritići diplomaciji i dodjeljivanju nagrada. Smrt je Nobunagu zadesila na vrhuncu moći, 1582. godine, te je prekinula osvajanje središnjeg Japana i odgodila njegovo ujedinjenje.¹⁶

2. 2. Toyotomi Hideyoshi (1536.-1598.)

Toyotomi Hideyoshi, u trenutku Odeine smrti 1582. godine, bio je jedan od njegovih najboljih i najodanijih generala, a do te pozicije se uzdigao iz redova vojnika pješaka, *ashigaru*. Nakon smrti svojega gospodara, brzo je reagirao, prekinuo bitku s Morijem i porazio izdajicu Akechija u Kyotu, osvojivši grad prije nego su drugi Nobunagini zapovjednici stigli reagirati. Već do iduće godine ovladao je većinom teritorija kojim je prije njega upravljao Nobunaga te je porazio sve koji su mu se suprostavili. Godine 1585. vladao je cijelom Nobunaginom državom i htio je proširiti. Nastavio je osvajanje provincije Shikoku i započeo osvajanje provincije Kokuriku. U međuvremenu, obitelj Shimazu na jugu otoka Kyushu počinje osvajati otok, oživljavajući prijetnju secesionizma. Kako ne bi postali presnažni, Hideyoshi je zahtjevao da se pokore njegovoj vlast, a kad su oni to odbili, sklopio je savez s njihovim protivnicima. Početkom 1587. Hideyoshi je s velikom vojskom otplovio na Kyushu i u dva mjeseca natjerao Shimaze da mu se pokore i povuku na rub otoka. Boraveći na Kyushuu Hideyoshi se pozabavio i vjerskim pitanjima. Naime, u gradu Nagasakiju na vlasti su bili novopridošli portugalski

¹⁵ El Baghdadi, "Društvo Japana u ranom novom vijeku", 162-163.

¹⁶ El Baghdadi, "Društvo Japana u ranom novom vijeku", 162-163.

misionari koji su pokrštavali tamošnje stanovništvo, uključujući i neke *daimyoe* i samuraje. Hideyoshi je zahtijevao da Japan ostane „zemlja bogova“ te da pučanstvo ima pravo na slobodan odabir vjeroispovjesti. Misionarima je zapovijedio da se povuku iz Japana, a obraćenike optužio za napad na hramove i svetišta.¹⁷

Nakon uspostave vlasti na otoku Kyushu, odlučio je da treba pokoriti posljednju provinciju koja se ne nalazi pod njegovom upravom. Bila je to pokrajina Odawara. Njezin upravitelj iz klana Hojo usprotivio se takvim težnjama te su nastupili besplodni dvogodišnji pregovori. Godine 1590. Hideyoshijeve snage, potpomognute onima Tokugawe Ieyasua, blokirale su sve pristupe Hojoovom dvorcu u Odawari te je on morao priznati poraz. Tada je prvi puta, nakon 250 godina, područje Japana došlo pod čvrstu vlast jednog čovjeka.¹⁸ Središnje područje države koju je Hideyoshi stvorio 1592. godine, nakon što je osvojio i nekolicinu rubnih područja Japana koja su držali lokalni *daimyoi*, nalazilo se u posjedu njegovih vazala (*fudai*) iz čijih će redova dolaziti dvorski službenici. Hideyoshi je sustavno provodio ucrtavanje svih zemljišta kako bi imao nadzor nad poljoprivrednom proizvodnjom i kako bi mogao procijeniti vojne mogućnosti pojedinih *daimyoa*. Na taj način bilo je puno lakše procijeniti koliki postotak stanovništva čine seljaci poljoprivrednici, a koliki vojnici. Sustavne popise stanovništva počeo je provoditi od 1591. godine.¹⁹

„Do godine 1592. Hideyoshi i njegovi suradnici stvorili su uređenu državu ratom, diplomacijom i administrativnim odlukama. Imao je jak razlog željeti da država ostane uređena, zato što je počeo provoditi plan koji će mu oduzeti znatnu vojnu potporu i ostaviti ga izloženog pobunjenicima, odluče li djelovati.“²⁰

Plan o kojem u citiranom ulomku govori C. Totman odnosi se na plan osvajanja Koreje, Kine, pa čak i Indije. Korejskom kralju Yi Sonjou Hideyoshi je poslao pismo u kojem je za svoju vojsku zahtijevao slobodan prolaz do Kine kroz Koreju. Kad je Yi to odbio, Hideyoshi je naredio svojim generalima da se sprema za osvajanje Koreje, jer njezin vladar ne želi surađivati, te je izgradio bazu za napad na Koreju na rtu otoka Kyushua. Rat nije tekao onako kako je Hideyoshi zamišljao jer su Korejci pomagali kineski saveznici. Do japansko-kineskih pregovora je došlo 1593. godine, ali su 1596. prekinuti i ratovanje je nastavljeno. Do tog vremena Hideyoshija je već prošla volja za osvajanjem Kine, počeo je podlijegati bolesti te je

¹⁷ Totman, *Povijest Japana*, 210-213.

¹⁸ El Baghdadi, „Društvo Japana u ranom novom vijeku”, 164-165.

¹⁹ El Baghdadi, „Društvo Japana u ranom novom vijeku”, 165-166.

²⁰ Totman, *Povijest Japana*, 218.

imao drugih problema. Naime, Hideyoshi dugo nije imao djece, pa je posvojio svog, tada već sazrelog, nećaka Hidetsugua i imenovao ga svojim nasljednikom. Međutim 1593. Hideyoshijeva supruga Yodogimi rodila je zdravog sina, Hideyoriya. Potkraj ljeta 1595. Hideyoshi je zapovijedio Hidetsuguu, koji je vodio raskalašen život, da počini samoubojstvo te je ubio njegove vazale, žene i djecu. Novim nasljednikom tako je postao dvogodišnji Hideyori.²¹ Godine 1595. i 1596. Hideyoshi je pozvao najmoćnije feudalce i od njih zatražio da potpišu zakletvu kojom se kunu kako će u svemu podupirati Hideyoriya. Umro u 63. godini života, 18. rujna 1598. u novom dvorcu Fushimi kod Kyota. Hideyoshi je Japan ostavio Tokugawi Ieyasuu u kojega je imao najviše povjerenja. Svi feudanci su mu se višestruko zakleli na vjernost, no nakon njegove smrti svaki je nastavio raditi u skladu sa svojim interesima. Iako je Japan ostavljen u dobrim rukama, Hideyori smrću svog oca gubi jedinu pouzdanu zaštitu i postaje „ljuska na olujnome moru.“²²

2. 3. Tokugawa Ieyasu (1543.-1616.)

Toyotomi Hideyoshi je pred smrt osnovao Vrhovno vijeće petorice u koje je ušlo pet najbogatijih i prema tome vojnički najjačih velikaša Japana. Među njima bili su Tokugawa Ieyasu, Mori Terumoto, Uesugi Kagekatsu, Maeda Toshiie i Ukita Hideie. Nama je u ovom kontekstu najvažniji prvi od njih, Ieyasu, poglavar klana Tokugawa kojeg Hideyoshi u svojoj oporuci smatra svojim nasljednikom na poziciji umirovljenog regenta (*tairo*). Ovo je podrazumijevalo da se Tokugawa mora brinuti o Hideyoshijevom sinu Hideyoriyu do njegove punoljetnosti kada će ga Vrhovno vijeće imenovati regentom (*kampaku*). Prema istoj oporuci Ieyasu je trebao nadgledati financijske poslove, kazniti svako kršenje zakona, stanovati u Fushimi i biti generalni upravitelj.²³ Iz svega navedenoga lako je zaključiti da je Hideyoshi na brojne načine želio osigurati svoga maloljetnoga sina i nakon svoje smrti omogućiti preživljavanje svoje krvne linije nasljeđivanja. Kako bi to bilo izvedivo, Ieyasu, trenutno najmoćniji čovjek Japana, trebao je svoje ambicije ostaviti po strani i okaniti se pomisli o svojoj obitelji na čelu države. Naime, njegova je obitelj za razliku od Hideyoshijeve bila brojna jer je imao šesnaestero djece od kojih su neki već bili zreli ljudi. Ieyasu je svojoj djeci osigurao političke brakove kako bi zadržao ugled obitelji i ojačao svoju poziciju. To su mu brojni

²¹ Totman, *Povijest Japana*, 218-220.

²² Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 155-156.

²³ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 154-156.

zamjerali i smatrali da se lažno zakleo jer zapravo nije imao namjeru potisnuti interese svoje obitelji u korist interesa Hideyoshijeve obitelji, zakonitih nasljednika Japana. Takvo je mišljenje bio i Mitsunari Ishida, Hideyoshijev odani prijatelj i izravni Ieyasuov suparnik, koji se prikazivao kao zaštitnik Hideyoshijeve oporuke i kao takav odgovoran za kažnjavanje izdajice Ieyasua koji se brinuo samo za vlastite interese. Iz sukoba Ieyasua i Ishide stvorile su se godine 1600. dvije vojske, Ieyasuova „istočna“ (s oko 138.000 vojnika) i Ishidina „zapadna“ (s oko 95.000 vojnika) koje su se sučelile u bitci kod mjesta Sekigahara. To je po broju ljudi bila najveća bitka u japanskoj povijesti. Iz nje je Ieyasu izašao kao pobjednik, a Ishida i nekoliko njegovih generala uhvaćeni su i pogubljeni u Kyotu. Nakon bitke, Ieyasu je požurio u tvrđavu Osaka koja je bila u rukama Mori Terumotoa, skrbnika Hideyorija, koji je dopustio Ieyasuu da sa vojskom uđe u tvrđavu i 1600. zauzme položaj gospodara cijeloga Japana. No, svoju je vlast trebao i ozakoniti. Nemoćni car mu je 1603. dodijelio naslov šoguna, vrhovnog vojnog zapovjednika, te je na taj način obnovljen *bakufu* koji je već od Oninskog rata bio zaboravljen. Na položaju šoguna Ieyasu je bio do 1605. godine kada ga je predao svome sinu Hidetadi kako bi svima bilo jasno da je položaj šoguna nasljedan u obitelji Tokugawa. Također je pazio da se ne stekne dojam kako želi istisnuti Hideyorija koji je trebao postati *kampaku*, pa je nastojao biti u dobrim odnosima sa zaštitnicom loze Toyotomi- Hideyorijevom majkom Yodogimi. Međutim, Hideyorijev položaj je sve više slabio. On je dobio ponudu da predvodi *rōnine* koji su se pobunili protiv Ieyasua jer im je oduzeo posjede. Hideyori je prihvatio ponudu i javno se stavio na čelo pobunjenika što je bio povod Ieyasuu za napad koji je strpljivo čekao. Ieyasuova vojska s prekidima je opsjedala središte pobune, dvorac Osaku, od kraja 1614. do lipnja 1615. godine kada je ušla u unutrašnji obrambeni krug tvrđave. Na koncu je Hideyori počinio samoubojstvo, a njegova sina je Ieyasu dao javno smaknuti, stavivši tako točku na „i“ obitelji Toyotomi, čije se interese zavjetovao štiti. Već iduće godine, 1616. u 75. godini života Ieyasu je umro, no prije svoje smrti je poduzeo sve potrebne mjere da osigura prevlast svojih potomaka. Dao je urediti putove u državi, poistovjetio je interese države sa interesima svoje obitelji, a njezino središte premjestio je u grad Edo. Tokugawa Ieyasu pokopan je u memorijalnom području Nikko pod imenom Gongen sama (Budin avatar), postavši tako budističko božanstvo.²⁴

Zanimljiva je činjenica da Oda Nobunaga, Toyotomi Hideyoshi i Tokugawa Ieyasu nisu bili pripadnici triju generacija već su bili suvremenici koji su služili jedan drugome ili bili u međusobnom savezništvu. Najmlađi od njih, Ieyasu, bio je samo deset godina mladi od

²⁴ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 156-170.

najstarijeg, Nobunage. Njima je trebalo 56 godina da uvedu red i mir u državu koja je trpjela razdiranja i sveopći kaos više od stoljeća. Uobičajeno je reći da je Nobunaga zamijesio pitu koju je ispekao Hideyoshi, a pojeo je Ieyasu, no, naglašava Pasarić, to je samo djelomično točno, jer su tu pitu pojeli Ieyasuovi nasljednici koji su na poziciji šoguna vladali Japanom sve do 1868. godine²⁵ kada završava Bošinski rat i ukida se šogunat.²⁶

Od Nobunage preko Hideyoshija do Ieyasua, samuraji su bili ključni element koji je navedenoj trojici omogućavao ratovanje i pobjede na bojnopolju. Kako je njihova egzistencija bila neophodna, pojedinci iz redova samuraja su akumulirali ugled i bogatstvo, te su razvijali najbolja oružja i najfunkcionalnije borbene oklope. Svojim su stilom života stvarali vlastitu kulturu, običaje i svjetonazore koje su prenosili novim generacijama. Ipak, u njihov tradicionalni način života upleo se i utjecaj izvana, točnije iz Europe, te je došlo do promjene ne samo u načinu na koji su ratovali već i u vjerskom pogledu. Međutim, te su se promjene odvijale postepeno, a glavna uloga samuraja, to jest ratovanje, s vremenom je postala suvišna. Uspostavljen je novi šogunat, velikaši se pokoravaju vlasti šoguna i više ne dolazi do oružanih sukoba. Kako se u takvom stanju snašla društvena skupina koja je živjela od rata, ostaje za vidjeti u narednom poglavlju.

3. Samuraji

Današnja slika japanskog ratnika nastala je pretežito pod utjecajem umjetničkih prikaza bitaka petnaestog i šesnaestog stoljeća u kojima su mačevalačke vještine viteških samuraja odigrale veliku ulogu. No, istaknuti japanski borci koje danas zamišljamo kao dobro oklopljene samuraje naoružane veličanstvenim katanama imali su skromniji početak.

Japanski termin za ratnika, *bushi*, u uporabu je ušao na kraju Heian perioda Japana, a označavao je profesionalnog ratnika koji se razlikuje od kmetova, dvorskih vojnih službenika i čuvara palače. Ti su ratnici bili privatni borci koji su se u početku borili samo u skladu sa svojim interesima.²⁷ S vremenom se klasa samuraja izdvojila kao japanska vojna aristokracija, a njihov vrhunac označilo je Doba borbi ili Doba zemalja u ratu, period koji Japanci nazivaju *Sengoku*

²⁵ Pasarić, *Kratka povijest Japana*, 170.

²⁶ Karlo Kimer, "Meidijeva restauracija u Japanu". *Rostra : Časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru* 9 (2018), br. 9: 122.

²⁷ Rizō Takeuchi, "The rise of the warriors". U: *The Cambridge History of Japan vol. 2: Heian Japan*, ur: Donald H. Shively i William H. McCullough, (Cambridge, Cambridge University Press, 2008), 644.

Jidai. Sve do posljednje polovine Doba borbi, još je bilo moguće biti rođen izvan klase samuraja i za života postati samuraj. To se ostvarivalo najčešće na način da je pojedinac ušao u redove vojske kao pješak, a nakon što je preživio nekoliko bitaka i zadobio pažnju vođe klana ili njegovih časnika dobio bi stalno namještenje. Međutim, za veliku većinu, biti samuraj značilo je biti rođen u klasi samuraja.²⁸ Status samuraja bio je prije stvar kaste nego zanimanja. Svi *bushi*- bili oni muškarci ili žene, bili su dio vojničke klase, neovisno o tome jesu li ikada uopće podigli mač. No, samuraji nisu bili ograničeni samo na vojničku ulogu, dapače, iz njihovih redova potekli su brojni učenjaci velikog ugleda. Bili su civilni i vojni činovnici, duhovnici i umjetnici, neki samo članovi njihove obitelji. No od svih se očekivalo da budu upoznati sa svojom borilačkom ulogom.²⁹

Uloga koju su imali u japanskom društvu zahtijevala je usavršavanje borilačkih vještina, ali i izradu oklopa i oružja koja će vojnici nositi u bitke. Oklop samuraja mijenjao se i usavršavao u skladu s razvojem vojne strategije i novih tehnologija, no osnovni dijelovi samurajskog oklopa nisu se mijenjali. Među osnovnim dijelovima oklopa nalaze se: kaciga (*kabuto*), vratni štitnik (*shikoro*), prsni dio oklopa/ prsnik, rameni štitnici (*sode*), oklopni rukavi (*koto*), oklopna pregača preko bedara (*kusazuri*) i goljениčni štitnici (*suneate*). Ti su dijelovi bili napravljeni od metalnih ploča ili traka i međusobno su se povezivali kožnim vrpčama. Često su se izdrađivale vrpce u boji klana kojemu je određeni samuraj pripadao, a kvaliteta oklopa ovisila je o tome je li samuraj kojemu je on namijenjen višeg ili nižeg ranga. Do 14. stoljeća samuraji konjanici koristili su oklop *ojoroi* koji je bio prilično težak te je svom nositelju otežavao kretanje. Zbog toga je on zamijenjen drugim, lakšim tipovima oklopa. Jedan od takvih oklopa bio je i oklop *do maru* koji je postojao i prije oklopa *ojoroi*, ali su ga nosili samo najamni ratnici, *rōnini*. No, kada su borbe na konjima zamijenile borbe prsa o prsa, oklop *do maru* su zbog njegove gipkosti prihvatili i samuraji. Ovaj oklop, izrađen od kombinacije kože i metala, bio je u upotrebi i tijekom 16. stoljeća. Oklop *haramaki* bio je sličan oklopu *do maru*, ali umjesto na boku, vezao se na leđima. U upotrebi je bio tijekom Edo razdoblja sve do kraja prve polovice 19. stoljeća.³⁰

Samuraji su se služili različitim vrstama oružja koje se, kao i oklop, mijenjalo kroz stoljeća. Ipak, oružja koja su najdulje bila u kontinuiranoj upotrebi bila su luk i strijela, mač i oštroperac. Luk i strijela su bili prepoznatljivo oružje samuraja, a odapinjanje strijele iz sedla smatrano je plemenitom vještinom koja je također zahtijevala umijeće upravljanja konjem samo pomoću

²⁸ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 1.

²⁹ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 2-4.

³⁰ Louise Park, Timothy Love, *Japanski Samuraji* (Macmillan Library, 2009.), 12-15.

nogu te održavanje ravnoteže u sedlu. Dugi luk (*daikju*) omogućavao je odapinjanje strijela na velike daljine. Bio je napravljen od drva, bambusa i palminog šiblja, premazivan lakom da bude otporan na vlagu te je često bio duži od dva metra. Kratki luk (*haniu*) je bio dug do 2 metra, a počeo se češće upotrebljavati upravo u razdoblju *Sengoku* jer su pješaci trebali kraće oružje kojim je lakše baratati. Što se tiče strijela, one su bile različitih dužina i najčešće su pravljene od trske, no nerijetko su samuraji u borbi upotrebljavali željezne strijele.³¹

Mač samuraja bio je važno oružje te se vjerovalo da on predstavlja duh borca koji ga nosi. Postojale su dvije vrste mača koje su samuraji koristili u borbi. *Katana* je bila dugačak mač koji je ratniku visio o boku, njegovo je sječivo bilo dugačko oko 60 centimetara te su za uspješno baratanje njime bile potrebne obje ruke. Početkom feudalnog razdoblja sječivo *katane* je bilo ravno, a svoj prepoznatljiv zakrivljeni oblik dobila je na prijelazu 13. u 14. stoljeće. *Vazikaši* bio je kraća verzija *katane*, sa sječivom dugim do 30 centimetara, te se njime moglo baratati jednom rukom.³²

Samurajski oštroperac, dugačka motka sa sječivom pričvršćenim na vrhu, bila je dovoljno dugačka da drži neprijatelja na sigurnoj udaljenosti. U upotrebi su bile tzv. *naginate* i *nagamakiji*. *Naginata* je bila motka dugačka oko tri metra sa sječivom od 60 do 180 centimetara. Ispod sječiva bio je pričvršćen štitinik za ruku.³³ *Naginata* je općenito bila prihvaćena kao žensko oružje te su žene iz viših slojeva bile obučavane rukovati *naginatom* kako bi mogle, u slučaju neprijateljskog napada, stajati na posljednjoj liniji obrane doma.³⁴ *Nagamaki* je, za razliku od *naginate*, imao tanak šiljak na vrhu. Držao se objema rukama, a držak mu je bio presvučen kožom morskog psa i opleten užetom kako bi ga se moglo čvrsto držati u rukama.³⁵

Društveni status samuraja najviše je porastao tijekom 15. stoljeća te su se samuraji počeli ubrajati u najviše staleže feudalnog Japana. S porastom statusa samuraja povećavale su se i njegove povlastice. No unatoč njihovom visokom društvenom statusu postojale su unutarne klasne razlike. Samuraji konjanici bili su samuraji najvišega ranga i oni su potpadali direktno pod šoguna. Srednjega ranga bili su vojnici koji su se nazivali *rōninima*.³⁶ *Rōninom* se moglo postati na više načina, a najčešće je ratnik ostavljen bez potpore ili zaštite svog klana zbog

³¹ Park, Love, *Japanski samuraji*, 16-17.

³² Park, Love, *Japanski samuraji*, 18.

³³ Park, Love, *Japanski samuraji*, 19.

³⁴ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 4.

³⁵ Park, Love, *Japanski samuraji*, 19.

³⁶ Park, Love, *Japanski samuraji*, 23.

smrti gospodara ili zbog počinjenog zločina. Ako je gospodar umro i nije ostavio nasljednika, svi njegovi kmetovi bi postali *rōnini*.³⁷ Samuraji najnižega ranga (*kenini*) obavljali su administrativne poslove. Samuraji konjanici bili su imućni i obrazovani u poljima povijesti, kulture i umjetnosti te su svoje sinove od rane mladosti obučavali da postanu samuraji. *Rōnini* i *kenini* plaćali su porez i obvezivali se na odanost *daimyju* koji im je zauzvrat dodijeljivao zemljišne posjede. Ženiti su se smjeli samo djevojkama unutar svojega ranga. Samurajima su bile date povlastice kojih su pripadnici nižih staleža bili lišeni.³⁸ Samuraj je smio nositi mač dok je seljacima, obrtnicima i trgovcima nošenje oružja bilo zabranjeno Hideyoshijevim ukazom iz 1588. godine. Isti vladar je posebno ustrojio činove samuraja i običnih vojnika koji su se razlikovali po opremi, oružju, povlasticama, plaći te odjeći i frizuri.³⁹ Seljaci i ostali društveni slojevi morali su samuraju iskazati poštovanje, a samuraji su kasnije dobili i povlasticu da smiju usmrtniti svakog seljaka koji ih je uvrijedio.⁴⁰

U ovom periodu javlja se i pojam *ashigaru* (ime doslovno znači „lakonogi“) oni su bili vojnici pješaci, te su sačinjavali goleme redove koji su napučili vojske. Iako nisu bili rođeni samuraji, imali su potencijal da poboljšaju svoju poziciju i budu prihvaćeni kao jednaki od strane svojih nadređenih. Mnogi slavni generali iz *Sengoku* razdoblja jednom su bili pripadnici *ashigaru* postrojbi. Za većinu *ashigaru* vojnika, realnost života u tom vojničkom redu osiguravala je da snovi o slavi ostanu upravo to. Ironično, upravo je Hideyoshi, čovjek koji se od nosača sandala uzdigao do pozicije vladara čitavog Japana, učinio taj san još teže ostvarivim kad je izdao edikte koji su ograničavali status samuraja samo na one koji su rođeni u obitelji samuraja.⁴¹

Svi su samuraji imali dužnosti te su za njih primali naknadu od koje su trebali kupiti svu opremu i opremiti svoje domaćinstvo, ako su ga imali. Baza ekonomije bila je riža, a jedinica riže koja je mogla hraniti čovjeka cijelu godinu nazivala se *koku* (1 *koku* je 120 litara) te je predstavljala univerzalnu mjeru bogatstva. Imanja su se mjerila prema tome koliko *koku* riže mogu proizvesti. Što se tiče financija, one su bile ostavljene ženama jer su samuraji smatrali da je upravljanje novcem ispod njih. Jedini muškarci koji su se bavili novcem bili su oni čije su dužnosti to zahtijevale.⁴²

³⁷ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 5.

³⁸ Park, Love, *Japanski samuraji*, 22-23.

³⁹ El Baghdadi, „Društvo Japana u ranom novom vijeku“, 166.

⁴⁰ Park, Love, *Japanski samuraji*, 23.

⁴¹ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 2-4.

⁴² Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 5.

Brojna literarna djela naglašavaju samurajev koncept dužnosti. Smrt na bojnopolju bila je časna ambicija. Smatrali su da postoje stvari gore od smrti poput neuspjeha da se dobro služi gospodaru ili nanošenja sramote na svoje ime. Ako je bio ranjen u bitci, ratnik bi često počinio samoubojstvo kako ne bi pao neprijatelju u ruke ili doživio nečasnu sudbinu prepuštajući se boli. U svakom slučaju su očekivali da će ubrzo umrijeti te su na samoubojstvo gledali samo kao na smrt pod svojim uvjetima, sa očuvanom čašću. Najčešća metoda samoubojstva bila je *seppuku*. Osim nje, postojala je metoda samoubojstva koja je bila osuđena kao nevjerojatna šteta. Ta se metoda nazivala *junshi* i ogledala se u samoubojstvu slugu preminulog gospodara. Ideja iza toga je ta da oni nakon smrti svog gospodara ne mogu služiti nikoga drugoga, te se smatrala krajnjim činom odanosti. Problem je u činjenici da su gospodarevi nasljednici u takvim slučajevima ostajali bez vrijednih slugu. Kasnije su uvedeni zakoni koji su strogo zabranjivali *junshi* pod prijetnjom nečasti i sramote za cijelu obitelj ako njen poglavar odluči pratiti gospodara u smrt. Fiksacija smrću, pogotovo samoubojstvom, naglašava cijeli koncept žestoke odanosti gospodaru. Od samuraja se očekivalo da polože život za svoga gospodara i oni su na to bili spremni. Neki bi prije dozvoliti da ih se muči do smrti nego bi odali gospodareve tajne. No ipak treba naglasiti da je takva fanatična odanost normalna samo za samuraje koji su rođeni u klanu ili za one čija je obitelj generacijama u službi istoga klana. *Ashigaru* koji su dovedeni pod zastavu klana izvana nisu uvijek bili do ekstrema odani svojim gospodarima.⁴³ Osim njih, moćni feudalci su često bili najodaniji sami sebi što vidimo u primjeru ubojice Ode Nobunage, Akechija Mitsuhidea, te na primjeru samog Tokugawe Ieyasua.

Kada govorimo o samurajima bitno je spomenuti i pojam *bushido*. Prema Marii P. Culeddu, taj je pojam teško opisati jer je on danas široko rasprostranjen (čemu je najviše doprinijelo djelo Nitobe Inazōa *Bushido: The Soul of Japan* iz 1899. godine)⁴⁴ i nije jednoznačan već se može odnositi na kodeks ponašanja samuraja, na specifični mentalitet ili na borilačko umijeće. Prema tome, taj se pojam ne može opisati samo u povijesnom kontekstu već sadrži filozofske, sociološke, literarne i religiozne elemente. Doslovno, *bushido* je konceptualizacija stila života i načina razmišljanja ranije ratničke klase u Japanu. Međutim, u suvremenoj svijesti je zacrtana pojednostavljena, romantizirana i stereotipna slika japanskih samuraja koja se promatra kao stalna i nepromjenjena. Nama se servira slika ratnika koji bez straha odlazi u bitku i suočava

⁴³ Bryant, McBride, *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.*, 8-11.

⁴⁴ Karl Friday, "The Way of Which Warriors? Bushidō and the Samurai in Historical Perspective". *Asian Studies* VI (XXII), (2018), br 2: 17.

se sa smrću, nikad ne pokazuje svoje osjećaje i sakriva svoju bol, živi više za svoga gospodara nego za sebe i čezne za časnom smrću. Mnogi suvremeni autori zaključili su da je današnja koncepcija *bushida* i prikaz „drevnog“ samuraja zapravo umjetna tradicija potpuno izumljena u 19. stoljeću. Sama riječ *bushido* zapravo se pojavila tek za vrijeme Tokugawa perioda (1600.-1868.), ali ono što je ona izvorno označavala potjecalo je iz ranijih razdoblja. Na primjer korišteni su izrazi poput „umijeće ratnika“, „metoda onih koji drže luk i strijelu“ ili „umijeće odanosti“.⁴⁵

Karl Friday u svom radu *The Way of Which Warriors? Bushido and the Samurai in Historical Perspective* govori da je bilo vrlo malo pisanih rasprava o ispravnom ponašanju ratnika prije sedamnaestog i osamnaestog stoljeća, što znači da je koncept kodeksa ponašanja za samuraje proizvod ranomodernog Tokugawa razdoblja, a ne srednjovjekovnog "Doba zemlje u ratu". Važnost ovog vremena ne može se precijeniti jer je, osim kraja borbi koje su dotad bile odlučujuće obilježje njihova postojanja, rano moderno doba obilježeno dvjema drastičnim promjenama u životima ratnika. Prvo, samuraji su po prvi put u svojoj povijesti postali pravno definiran društveni poredak. Odnosno, ratnici su se transformirali iz skupine zanimanja koja je uglavnom bila razgraničena posjedovanjem određenih vještina u društveno-političku klasu u kojoj je članstvo bilo gotovo čisto nasljedno. Kao drugo, ratnici su protjerani sa zemlje. Ovaj je proces započeo u desetljećima na izmaku srednjovjekovne epohe, dok su *daimyoi* eksperimentirali s načinima kako bi svoje vojske učinili učinkovitijima, a svoje vojnike manje neovisnima. Do sedamnaestog stoljeća većina samuraja živjela je u gradovima dvorcima, preživljavajući od plaće koje su im davali gospodari. Do 1700. više od 90 posto samuraja živjelo je na ovaj način. Ti su događaji radikalno promijenili odnos između gospodara i vazala. Obveze koje su dotad bile uzajamne postale su jednostrane i karakterizirane vazalnom ovisnošću. Veze su također postale manje osobne, usmjerene prema položaju gospodara domene, a ne prema samom čovjeku. *Daimyoe* su ubrzo počeli smatrati vojskovođama koji su privlačili i zadržavali sljedbenike putem osobnih kvaliteta i postignuća, ali i kao vodeće persone birokratskih organizacija u kojima su sada zapošljavani sluga. Lojalnost je bila usmjerena na domenu, koju simbolizira *daimyo*. Pod tim su uvjetima ideje o ratničkoj časti i normama ponašanja postale formalizirane. Uloga ratnika postala je glavni filozofski problem za samuraje, budući da su se postavili na vrh društveno-političke hijerarhije, a ipak su izgubili svoju izvornu funkciju. Većina samuraja iz tog razdoblja bili su birokrati i administratori s

⁴⁵ Maria Paola Culeddu, "The Evolution of the Ancient Way of the Warrior: From the Ancient Chronicles to the Tokugawa Period". *Asian Studies* VI (XXII), (2018), br 2: 88-89.

mačem, koji su potjecali od ratnika, ali su se samo nominalno identificirali kao takvi.⁴⁶ „U skladu s tim,“ nastavlja Friday, „zajednička motivacija svih onih koji su govorili i pisali o *putu i umijeću ratnika* bila je potraga za pravom ulogom ratničkog poretka u svijetu bez rata.“⁴⁷

Samuraji su u tome svijetu bez rata ipak opstali još dva stoljeća, no u vrijeme Meiji Restauracije došlo je do brojnih promjena, a neke od njih odnosile su se na samuraje. Ukinute su sve provincijske vojske tako da su feudalci ostali bez vojne moći. Umjesto toga uvedena je državna vojska s vojnom obvezom na tri godine. Time su samuraji ostali bez posla i zvanja, a radilo se o priličnom broju pojedinaca- njih oko 1,7 milijuna. Najveći udarac samurajima je bilo donošenje zakona iz 1876. godine prema kojem se njima oduzimaju oružje i privilegije te postaju obični građani. Na taj način su sve društvene skupine učinjene ravnopravnima, a skupina samuraja je praktički prestala postojati. Nakon toga, veliki broj bivših samuraja zaposlio se u državnim tijelima, no oni nezadovoljni okupili su se oko Saiga Takamoriya te digli pobunu koja je ugušena u bitci kod Širojame 24. rujna 1877. godine. Takamori je počinio samoubojstvo (*seppuku*), ali je, kako Japanci nikada ne bi zaboravili svoju prošlost, posmrtno pomilovan i pretvoren u tragičnog narodnog heroja koji je nastojao očuvati drevnu tradiciju. Međutim upitno je koliko je prosječni Japanac nostalgičan za razdobljem kada su obični građani i seljaci bili tlačeni od strane onih koji su se smatrali privilegiranimi.⁴⁸

4. Europljani, kršćanstvo i samuraji

Vratimo se još malo na "Doba zemlje u ratu" i promotrimo utjecaj koji su na Japan u tom razdoblju ostavili novopridošli stranci- Europljani. Godine 1547. isusovački misionar Franjo Ksaverski na portugalskom kolonijalnom teritoriju u Malacci upoznaje Japanca imenom Anjiro. On je bio samuraj podrijetlom iz Kogoshime na otoku Kyushuu odakle je pobjegao jer je bio optužen za ubojstvo. Za Franju Ksaverskog čuo je 1545. te, privučen kršćanskom doktrinom o oprost, odlučuje pronaći ga. Do vremena kad ga je pronašao već je znao ponešto portugalskog jezika što je olakšalo komunikaciju objema stranama. Anjiro je Ksaverskom ispričao sve o Japanu, o njegovim običajima, religiji, kulturi, društvu i povijesti dok je isusovac njemu pričao o Kristu i katoličkoj vjeri. Ksaver je bio oduševljen svime što je čuo o Japanu te

⁴⁶ Friday, "The Way of Which Warriors? Bushidō and the Samurai in Historical Perspective", 19.

⁴⁷ Friday, "The Way of Which Warriors? Bushidō and the Samurai in Historical Perspective", 19.

⁴⁸ Kimer, "Meiđijeva restauracija u Japanu", 123-124.

je smatrao da je ta zemlja plodno tlo za propovijedanje kršćanstva i pokrštavanje. Stoga on odlučuje poći u Japan, ali ne prije nego je pokrstio Anjira koji je dobio novo ime: Paulo de Santa Fe. Tako je on postao prvi japanski katolik i prvi katolik iz samurajske klase.⁴⁹

Međutim, ovo nije bio prvi susret nekog Europljanina s Japancem. Marco Polo pisao je o Japanu stoljećima prije prvih Europljana, a o tome tko su bili prvi Europljani u Japanu postoje dvojbe. Većinom prihvaćeno mišljenje je da su to bili Antonio Mota i Francisco Zaimoto, kapetani portugalske trgovačke galije koja se 25. kolovoza 1543. godine nasukala na obale otoka Tanegashime. Japanci su ih dočekali srdačno i osigurali su im potrepštine za popravu broda. Zauzvrat, Portugalci su im dali puške „arkebuze“ s paljenjem na fitilj, vatreno oružje koje će promijeniti dotadašnji način ratovanja. Nakon što su mogućnosti puške demonstrirane lokalnom *daimyou* Tanagashimi Tokitaki, odnesena je lokalnim oružarima koju su ju uspješno kopirali te se ona ubrzo proširila čitavom državom. Godine 1547. Japan je obišao još jedan Portugalac, kapetan Jorge Alvares, koji opisuje sve što je vidio u i oko luke Yamagawa na otoku Kyushu. U svom izvješću govori o gotovo svemu od prirode preko japanskih običaja i zabave do naravi ljudi. Uz Anjirovo svjedočanstvo, izvješće kapetana Alvaresa utjecalo je na odluku Franje Ksaverskog da dođe u Japan. On, njegov sada-prevoditelj Anjiro i njihova pratnja dolaze u Japan 15. kolovoza 1549. i smještaju se u Anjirov rodni grad Kagoshimu. Predstavivši se kao predstavnik portugalskog kralja, Ksaver je srdačno dočekan od strane lokalnog *daimyoa* Shimazua Takahise te 29. prosinca dobiva dopuštenje za pokrštavanje na Takahisinom teritoriju. Cilj misionara bio je dobiti audijenciju kod japanskog cara i pokrstiti ga, pokrštavajući time i čitav Japan. Međutim, dolaskom u Kyoto ostali su zatečeni i razočarani jer car nije imao drugu ulogu osim ritualne i religijske, a ni uloga šoguna nije bila osobito veća jer je zemlja već neko vrijeme bila u stanju sveopćeg kaosa što ga nosi *Sengoku* razdoblje. Unatoč tome, misionari su nastavili propovijedati u gradu Yamaguchiju. U svojim pismima Ksaverski je Japance hvalio kao ljubazne i razumne ljude no oni se nisu samo tako dali pokrstiti. Vjerski gledano, u Japanu je prevladavao budizam i šintoizam, politeistička i animistička religija. Carevi i narodni heroji nakon svoje smrti također su se smatrali božanstvima (primjer Tokugawe Ieyasua). Imajući takav svjetonazor, Japancima je ideja Boga Stvoritelja bila strana i neprirodna, pa su imali mnoštvo pitanja i nedoumica. Na koncu je misionarsko djelovanje Europljana polučilo određeni uspjeh- osnovane su katoličke zajednice u pokrajinama Hirado, Yamaguchi i Bungo, a brojile su oko 1500 katolika. To je bila baza iz koje se ova, Japancima nova, vjera počela polagano širiti. Oni su prema katoličkom nauku

⁴⁹ Filip Grgić, *Samuraji Katoličke crkve* (Zagreb: Despot infinitus, 2022.), 14.

nanovo rođeni te su kao takvi prisvojili nova, hispanizirana kršćanska imena. Nakon nešto više od dvije godine provedene u Japanu, Franjo Ksaverski povjerava katoličku zajednicu u Japanu Cosmu de Torresu, a on odlučuje otići u Kinu propovijedati vjeru, no do tamo nikad nije stigao. Obolio je od vrućice i umro 3. prosinca 1552. godine na otoku Shangchuan. Proglašen je svetim 12. ožujka 1622.⁵⁰

Propovjedanje kršćanskih misionara nije obuhvatilo samo japanski puk već su i neki pripadnici viših društvenih slojeva prihvatili novu vjeru. Prema procjenama, krstio se između 61 i 81 *daimyo*, većini njih je trgovina s Portugalom navedena kao jedan od glavnih razloga preobraćenja, no svakako ne i jedini. Drugi razlog je stvaranje moćnih političkih saveza s portugalskim vlastelinima. Iako su Portugalci kršćanskim *daimyoima* slali vatreno oružje i topove, nikada nisu vojno intervenirali u njihovu korist. Još jedan od mogućih razloga zbog kojeg se krstio toliki broj japanskih velikaša mogla bi biti, navodi Grgić, „...činjenica da su živjeli u nesigurnim ratnim vremenima i to ispraznim, beskrajno hedonističkim životom.“ Grgić nastavlja: „Kao takvi, tražili su duhovnu sigurnost koja će njihovim životima dati prividni smisao i smjer te su isusovačka učenja za njih bila više nego dobrodošla, a osim toga isusovci su nudili usluge zapadnjačkog obrazovanja i medicinske njege, što je privlačilo pozornost utjecajnih.“⁵¹ Neki od najmoćnijih *daimyooa* koji su odlučili preobratiti se su Omura Sumitada, Otomo Yoshishige te Arima Harunobu.⁵² Povijest pamti brojne samuraje koji su prigrlili kršćanstvo, a samo neki od njih su Akashi Takenori (Joan), Amano Motonabu, Ito Sukekatsu (Jeronimo), Kumagi Motonao (Melhior), unuci Ode Nobunage Hidenobu (Petro) i Hidenori (Paul) Oda te Takayama Ukon (Justo), *daimyo* i najpoznatiji katolički samuraj. On je na svojem teritoriju provodio kršćansku politiku, rušio hramove i gradio crkve i u svakoj prilici zagovarao svoju vjeru. Postao je i bliski Hideyoshijev suradnik, no nakon što mu Hideyoshi naređuje apostazirati, Ukon to prezirno odbacuje i radije bira odreći se svega i živjeti u siromaštvu. Nakon što Ieyasu zabranjuje kršćanstvo, Ukon je protjeran na Filipine. Umro je u veljači 1615. godine na Filipinima gdje je i pokopan. Godine 2017. Katolička crkva ga je proglasila blaženim.⁵³

Bilo bi pogrešno reći da su Japanci kršćani živjeli idiličnim životom. Kroz 17. stoljeće pretrpjeli su brojne progone, jedne od težih u povijesti Katoličke crkve. Ti progoni započeli su već s Toyotomijem Hideyoshijem koji je 1587. donio odluku o zabrani kršćanstva no do smrti

⁵⁰ Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 14-26.

⁵¹ Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 41.

⁵² Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 40-54.

⁵³ Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 121-127.

je ostao relativno blag te je Crkva nastavila više-manje normalno živjeti. Tokugawa Ieyasu je 27. siječnja 1614. donio edikt o zabrani kršćanstva koji postavlja temelje nove ere u odnosu Japana prema zemljama Zapada. Za vrijeme Ieyasua i njegova sina Hidetade strancima je bilo zabranjeno kretanje Japanom; strani trgovci bili su smješteni u Nagasaki i Hirado. Klerici koji su se odvažili javno propovijedati 1617. uhićeni su i nekoliko Europljana je ubijeno. Nakon toga progoni su pojačani, crkve napuštene i porušene, grobovi vjernika oskrvnuti, njihova tijela izvučena i spaljena. Tokugawa Iemitsu, treći Tokugawa šogun, bio je tvrdoglavo uporan u naumu da svim dostupnim sredstvima iskorijeni kršćanstvo jer ga je smatrao ozbiljnom prijetnjom svojoj vlasti. Najčešća kazna za europske svećenike i druge kršćane bilo je spaljivanje na lomači. Godine 1639. trgovačkom brodu koji je došao u Nagasaki zabranjeno je pristajanje, a kapetanu je dostavljen dekret kojim istog trena prestaju svi trgovački dogovori između Japana i Portugala. Pokušaja da trgovinu svejedno obave od strane Portugalaca je bilo, ali nije od toga bilo vajde. Japanci su sve pokušaje za obnovom trgovine kategorički odbijali, politika samoizolacije (*sekkoku*) već je bila pokrenuta te nitko nije smio ući u Japan niti iz njega izaći.⁵⁴ Bilo je potrebno više od 250 godina da međunarodna zajednica predvođena Sjedinjenim Američkim Državama natjera japanske vlasti na promjenu politike i prekidanje izolacije. To je razdoblje poznato pod nazivom Meiji Restauracija o kojoj je bilo riječi u prethodnom poglavlju. Europski klerici ponovno su krenuli na misije u Japan i s vremenom je otkriveno da su sve to godine u Japanu postojale male kršćanske skupine koje su skrivale svoju pravu vjeru. Oni su tada prozvani „skrivenim kršćanima“- *Kakure Kirishitan*.⁵⁵

Zaključak

Razdoblje *Sengoku* obilježeno je brojnim sukobima, nestabilnom državnom upravom i ratnim razaranjima. Započelo je 1467. kao rodbinski sukob obitelji Ashikaga koji je eskalirao u rat poznat pod nazivom Oninski, a završilo je tek 1603. godine kada je Tokugawa Ieyasu proglašen šogunom, uspostavivši tako novu dinastiju koja je stabilizirala i ojačala ratovima iscrpljenu državu. No, da bi došlo do uspostave mira trebalo je proći skoro stoljeće i pol rata tijekom kojega su najviše patili obični seljaci. Svaki moćniji feudalac zamišljao je sebe na čelu države, ali samo se nekima ta sanjarija pretočila u stvarnost i to samo djelomično. Oda

⁵⁴ Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 97-109.

⁵⁵ Grgić, *Samuraji Katoličke crkve*, 112-113.

Nobunaga prvi je od takvih pojedinaca, ali on je stradao na vrhuncu svoje moći i nikad nije stekao naslov vladara cijelog Japana. To je uspjelo njegovome generalu, Toyotomiju Hideyoshiju, ali iako se svim silama trudio, on nije uspio osigurati da Japan ostane u vlasti njegovih potomaka. Tokugawa Ieyasu uspio je u oba ta nauma, proglašen je šogunom 1603. godine, a njegovi potomci vladali su obnovljenim šogunatom iz središta u gradu Edo sve do 1868. godine. Od ratnog stanja koje je prethodilo uspostavi snažne centralne vlasti najviše su profitirali ratnici iz reda samuraja koji su u bitkama mogli steći slavu, bogatstvo i brojne povlastice koje seljaci i drugi članovi japanskog društva nisu uživali. Sengoku je bio njihov „time to shine“, a mnogi vojnici koji su bili „nitko i ništa“ uzdigli su se do visokih i cjenjenih položaja, kao Toyotomi Hideyoshi. Iako je u suvremenoj svijesti urezana slika samuraja koji strogo prati moralni kodeks *bushido*, taj je pojam zapravo nastao tek u razdoblju Tokugawa šogunata, kada su oni koji su se nazivali ratnicima, tražili smisao u razdoblju bez rata. Ne smije promaknuti ni činjenica da su u razdoblju 16. stoljeća Japanci bili u aktivnim trgovačkim odnosima sa europskim zemljama, ponajprije Portugalom koji ih je opskrbljivao topovima i vatrenim oružjem za potrebe rata. Osim toga, kršćanski misionari propovijedali su Evanđelje te je do sedamnaestog stoljeća pokršten poveliki broj Japanaca, uključujući *daimyoe* i samuraje, no Toyotomi Hideyoshi i Tokugawa šoguni naređivali su zabrane djelovanja misionarima i inicirali progone kršćana, pa su oni morali naučiti živjeti u tajnosti. Japan se u to vrijeme zatvorio prema vanjskom svijetu i tako je opstao sve do sredine devetnaestog stoljeća kada njegove vlasti međunarodna zajednica tjera na promjenu politike i otvaranje prema svijetu. To se zbilo u razdoblju Meiji Restauracije kada je došlo i do promjena unutar vojske. Samurajima su tada oduzete povlastice što je značilo i ukidanje njihova reda koji više nije imao razloga postojati jer je ustrojena državna vojska s vojnim rokom od tri godine.

Prema svemu navedenome, smatram da je *Sengoku* razdoblje bilo „zlatno doba“ samuraja, ali je uistinu označilo i početak njihova kraja. Kao i svako ratno stanje u povijesti i *Sengoku* je trebao „doživjeti“ kraj, što je ujedno značilo i kraj bitaka te stoga i manjak posla za red čija je svrha bila ratovanje. Obnovom šogunata te uspostavom jake središnje vlasti, *daimyoi* su priznali vlast jačega, onoga koji je uspio u onome u čemu oni nisu, te su se prestali sukobljavati zbog straha od odmazde. Kako je prolazilo vrijeme, samuraji, oni koji su nekada živjeli na bojišnici, sada su postali birokrati s mačevima i mogli su se jedino dičiti slavnom prošlošću svojih predaka. Car Meiji je nastojao potpuno centralizirati državu, te je tako ukinuo red ratnika koji bi se mogao pokazati problematičnim. Oni samuraji koji su već navikli da su samo nominalno ratnici, a zapravo činovnici, nastavili su s radom u državnom aparatu. S druge

strane, oni koji su nastojali očuvati tradiciju pobunili su se, još jednom potegli oružje i neslavno završili što je možda bio i pokazatelj da drevne prakse moraju biti zamijenjene kako bi se moglo usredotočiti na ono što donosi budućnost.

Popis literature

Bryant, Anthony J; McBride, Angus. *Samurai 1550-1600. Weapons. Armour. Tactics.* London: Osprey Military, 1994.

Grgić, Filip. *Samuraji Katoličke crkve.* Zagreb: Despot infinitus, 2022.

Park, Louise; Love, Timothy. *Japanski Samuraji.* Macmillan Library, 2009.

Pasarić, Božidar. *Kratka povijest Japana.* Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2010.

Totman, Conrad. *Povijest Japana.* Zagreb: Barbat, 2003.

Chaplin, Danny. *Sengoku Jidai. Nobunaga, Hideyoshi, and Ieyasu: Three Unifiers of Japan.* CreateSpace Publishing, 2018.

Turnbull, Stephen. *Essential Histories: War in Japan 1467-1615.* Oxford: Osprey Publishing, 2002.

Culeddu, Maria Paola. "The Evolution of the Ancient Way of the Warrior: From the Ancient Chronicles to the Tokugawa Period". *Asian Studies* VI (XXII), 2 (2018), 87-109

El Baghdadi, Ali. "Društvo Japana u ranom novom vijeku". *Rostra : Časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru* 3 (2010), br. 3: 155-174.

Friday, Karl. "The Way of Which Warriors? Bushidō and the Samurai in Historical Perspective". *Asian Studies* VI (XXII), 2 (2018), 15-31.

Kimer, Karlo. "Japan-Sengoku period". *Essehist : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti* 7 (2015), br 7: 56-60.

Kimer, Karlo. "Meidijeva restauracija u Japanu". *Rostra : Časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru* 9 (2018), br. 9: 113-129.

Ōyama, Kyōhei. "Medieval shōen". U: *The Cambridge History of Japan vol. 3: Medieval Japan*, uredio Kozo Yamamura, 89-128. Cambridge University Press, 2008.

Szczepanski, Kallie, *What Was the Bakufu?* Thought.co, 2020. Pristup ostvaren 27. 7. 2023.
<https://www.thoughtco.com/what-was-the-bakufu-195322>

Takeuchi, Rizō. "The rise of the warriors". U: *The Cambridge History of Japan vol. 2: Heian Japan*, uredili Donald H. Shively i William H. McCullough, 644-711., Cambridge University Press, 2008.